

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Atatürk University Journal of Faculty of Letters
Sayı / Number **61**, Aralık / December **2018**, 287-309

**AMERİKAN BOARD MİSYONERİ ASAHEL GRANT'IN MEMOIR OF
ASAHEL GRANT VE THE NESTORIANS OR THE LOST TRIBES ADLI
ÇALIŞMALARININ ORTA DOĞU'YU ANLAMA AÇISINDAN KURGU-
SAL VE İÇERİK ANALİZİ**

**The Fictional and Content Analysis of The Works of The American Board
Missionary Asahel Grant Titled Memoir of Asahel Grant and The Nestorinas
or The Lost Tribes to Understand The Middle East**

(Makale Geliş Tarihi:30. 10. 2018 / Kabul Tarihi: 20. 12. 2018)

Gülbadi ALAN*

Ayşegül KUŞ**

Öz

1810 yılında Boston'da kurulan Amerikan Board örgütü, çalışma başlattığı yabancı ülkelere birçok misyoner göndermiştir. Bunlardan biri de Urmiye'ye gönderilen ve misyonerliğinin yanında aynı zamanda bir doktor olan Asahel Grant'tır. Grant, bölgede doktorluk mesleği çerçevesinde yürüttüğü misyonerlik çalışmalarında, sık sık görevli olduğu bölgeyi yakından tanımak için geziler yapmış ve bu gezilerin neticesinde elde ettiği bilgileri hem örgütün merkezine rapor olarak göndermiş, hem de daha sonra bölgeye dair gözlem ve izlenimlerini "The Nestorians or the Lost Tribes" (Nasturiler ve Kayıp Kabileler) adıyla 1841 yılında Londra'da yayınlamıştır. Ayrıca bölgede bulunduğu esnada yaşadığı olayları ve çalışmalarını içeren hatıralarını ise "Memoir of Asahel Grant (Asahel Grant'ın Hatıraları)" ismiyle 1847 yılında Londra'da yayınlamıştır. Her iki eser de incelendiğinde, Grant'ın görev yaptığı bölgenin tarihi geçmişi, coğrafyası, nüfus yapısı, bölgedeki nüfus mücadeleleri ve çatışmalar gibi konularda ayrıntılı bilgiler verdiği görülmektedir. Nitekim daha sonraki yıllarda, bu bilgiler sayesinde ilgili ülkeler bölgeye yönelik çalışmalarını ve gelecek politikalarını şekillendirmişlerdir. Bu bakı-

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü: *Prof. Dr., Erciyes University Faculty of Letters, Department of History, gulbadi.alan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9238-4942>*

** Dr. Öğretim Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi: *Dr. Lecturer, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, aysegulkus@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8051-600>*

dan tarihi olarak hatıra, gezi notu yahut günce tarzında kaleme alınan eserler geçmişini her açıdan analiz etme noktasında oldukça önemlidir. Bu çerçevede çalışmamızda yukarıda bahsedilen her iki eser; öncelikle verdikleri bilgiler ve bu bilgilerin verilmiş şekilleri dikkate alınarak kurgusal açıdan bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Ardından her iki eserin tarihi açıdan kaynak değeri tartışılacaktır. Son olarak da her iki eserde verilen bilgiler karşılaştırılarak tutarlılık noktasında bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Çalışma, doğrudan bu iki eserin incelenmesi sonucunda kurgu, metot, içerik açısından bir değerlendirmeyi kapsamamasından dolayı yararlanılacak kaynaklar noktasında geniş bir eser yelpazesi yoktur. Bu nedenle, bildiride ağırlıklı olarak Asahel Grant tarafından kaleme alınan iki eser ele alınarak değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Asahel Grant, Amerikan Board, Misyonerlik, Nasturi, Hatırat, Gezi Notları.

Abstract

As a The American Board, founded in Boston in 1810, sent many missionaries to the countries where it started to carry out its activities. Asahel Grant who is a doctor as well as his missionary and is sent to Urmiye is one of them. During his missionary activities carried out as a doctor, he often made travels to the districts where he was sent in order to analyse the region more closely. He sent the information he had obtained to the American Board as reports and also published his travelogues titled as The Nestorians or the Lost Tribes in London in 1841. Moreover, he published his memories related to the his own experiences and the his activities titled as Memoir of Asahel Grant when he was in the region in London 1847. When both of these works are examined, it is seen that Grant gives detailed information about the historical background, geography, population structure, struggles of the region and conflicts in the region. Therefore, in the following years, some countries shaped and determined their future policies towards the region according to this information. From this point of view, historically the works written in the form of memoir, travelogue or diary are important to analyze the history from every aspect. Therefore, the two works mentioned above will be evaluated from the fictional perspective by taking into account the information they give and the way the information is given. In this context, in our study, both of the above mentioned works. Then the source value of both works will be discussed from the historical point of view. Lastly, the information given in both works will be evaluated in terms of their consistency. As the proceeding directly focuses on the examination of both works in terms of fiction, method and the content, there has not been a wide range of works. Therefore, mainly the works of Asahel Grant will be dealt with and evaluated.

Keywords: Asahel Grant, American Board, Missionary, Nestorians, Memoir, Travelogues.

1. Giriş

Bilindiği üzere bu çalışmaya konu olan iki eser gibi seyyahlar, devletlerce özel olarak görevlendirilmiş uzmanlar, görevliler, misyonerler gibi şahıslar tarafından kaleme alınan ve yayınlanan veya onların kaydettikleri bilgilerin kaynak olarak kullanılması sonucu oluşturulan çalışmalar -dikkatli bir analiz süzgecinden geçirilmek kaydıyla- özellikle sosyal tarih çalışmaları için oldukça önemli bir veri kaynağı teşkil ederler. Bu tür çalışmalar, her ne kadar bazı konularda insanı gerçeklikler konusunda yanıltıcı bilgiler içermesine rağmen, toplumların gündelik yaşantıları, devletlerin siyasi anlayışları ve uyguladıkları politikalar, bölge ile ilgili coğrafı, siyasi, sosyal bilgiler gibi farklı konularda çok önemli bilgiler içerirler.

Bu çalışmamızda ele alacağımız ve Amerikan Board'a bağlı bir misyoner olarak Nasturi Misyonu (Twenty-Fifth Annual Report of the American Board, 1834: s. 59-63; Anderson, 1872: s. 164-223, Vol. II: s. 107-149; Tamur, 2012: s. 56-64) içerisinde Urmiye bölgesine bir doktor misyoner olarak gönderilen Dr. Asahel Grant tarafından kaleme alınan *The Nestorians or the Lost Tribes* (Grant, 1843; Grant, 1847: s. 111-112) isimli eser ile ölümünden sonra aile bireylerine ve arkadaşlarına göndermiş olduğu mektupların, dostlarının talepleri üzerine annesinin isteği ve çabaları sonucunda daha önce böyle bir deneyimi olmayan Rev. A. C. Lathrop tarafından derlenmesi sonucu oluşan *Memoir of Asahel Grant* (Grant, 1847) adlı çalışma, bu çerçevede değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hatıratı kaleme alan Rev. A. C. Lathrop, çalışmanın giriş kısmında tarihe mal olmuş insanların geride bıraktıkları ile ilgili bir değerlendirme yaparken, bu insanları iyi ve kötü olarak ikiye ayırmaktadır. Her iki grubu da teşkil eden insanların geride bıraktıkları hatıralarla ilgili olarak yazar; hırslı, acımasız ve kanlı kahramanların isimlerinin ve yaptıklarının kendileriyle birlikte bittiğini belirtirken, Allah'ın dünyadayken küçümsenen, acı çeken azizlerinin, onlardan sonra gelenlerin hatıralarında, yüreklerinde ve hayatlarında yaşadığını belirtmekte ve çalışmanın konusu olan Dr. Asahel Grant'ı iyi insanlar sınıfında değerlendirmektedir. Bu çerçevede onu, çok iyi bilinen, çok sevilen ve hala ilgiyle hatırlanan bir kimse olarak belirtmektedir (Grant, 1847: s. 7-8).

2. Amerikan Board ve Dr. Asahel Grant

Aşağıda Dr. Asahel Grant'ın hayatı ve Amerikan Board örgütü ile olan bağlantısı hakkındaki bilgiler, çalışmamızın konusunu teşkil eden *Memoir of Asahel Grant* isimli çalışmada verilen bilgilerden derlenmiştir. Bu eser dikkatli bir şekilde incelendiğinde hem bu çalışmayı derleyen Rev. Lathrop'un verdiği tamamlayıcı bilgiler hem de Dr. Grant'ın yazmış olduğu mektuplar içerisine serpilmiş şekilde Dr. Asahel Grant'ın dünyaya geldiği andan itibaren ailevi yaşantısı, eğitimi, mesleki deneyimleri, çocukları ve Amerikan Board adına Nasturi Misyonu içerisinde yürüttüğü faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgiler bulmak mümkündür.

Bu çerçevede Dr. Asahel Grant hakkında şu bilgileri verebiliriz. 19 Ağustos 1809 yılında William ve Rachel Grant'ın sekiz çocuklu ailesinin ikinci çocuğu olarak New York'ta, şimdiki ismi Marshall olan Paris'te dünyaya gelmiştir. Anne ve babası Litchfield'da doğup büyümüşlerdir. Mr. William Grant hayatta iken sekiz çocuğundan dördünün ölüm acısını yaşamıştır. Annesi Mrs. Rachel Grant ise Dr. Grant'ın da yer aldığı altı çocuğunun ölüm acısını yaşamıştır.

Dr. Grant ilk eğitimini bir kasaba okulunda aldıktan sonra bir akademide iki ya da üç dönem eğitim görmüş, ardından bir dönem kolejde kimya eğitimi almıştır. 16 yaşında iken bir kasaba okulunda öğretmen olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak daha sonra akademik çalışmalarına yeniden başlamış ve Fairfield ve Pittsfield Tıp Kolejinde derslere devam etmiştir. Bu arada yaklaşık bir yılını Utica kentinde seçkin bir cerrah olan Dr. Douglass ile geçirmiş, 21 yaşında eğitimini tamamladıktan sonra doktor olarak Braintrim'de (Pennsylvania) çalışmaya başlamıştır.

Dr. Grant'ın tıp eğitimi almasının önünü açan gelişme, daha gençlik yaşlarında ormanda elinde balta ile çalışırken, kaza sonucu ayağından kendisinin yaralanması ve bir çiftçi olarak hayatını devam ettirmesinin doğru bir karar olmadığına karar vermesidir. Neticede tıp eğitimine olan ilgisini açıkça dile getirmeye başlamış ve ebeveynleri seçtiği mesleğe girebilmesine onay vermiştir. Geçirdiği kaza neticesinde babası da çiftçiliğin onun için uygun bir meslek olmadığını kabul etmiş ve tıp eğitimi almasını desteklemiştir.

20 yaşına geldiğinde Torrington'dan Mrs. Electa S. Loomis ile evlenmiştir. Ancak evliliklerinden dört yıl sonra Mrs. Electa Grant, küçüğü henüz beş aylık olan iki erkek çocuk bırakarak tifüs hastalığından hayatını kaybetmiştir. Eşinin ölümünden olumsuz etkilenen ve büyük bir bunalım yaşayan Dr. Grant, büyüğü Hastings küçüğü Edwin isminde iki çocuğuyla birlikte ailesinin yanına dönmüştür. Birkaç hafta ailesiyle birlikte kaldıktan sonra Utica şehrinde deneyimli bir doktor ile yeniden mesleğini icra etmeye başlamıştır.

Eşinin ölümünden sonra Utica'da ikamet etmeden önce iki oğlunu Mr. Smith isimli bir arkadaşına bırakmıştır. Mr. Smith ilerleyen dönemlerde Galesburgh'a yerleşmiş, kısa bir süre sonra da hayatını kaybetmiştir. Çok iyi bir insan olduğu belirtilen Mr. Smith'in ölümüyle birlikte, Dr. Grant'ın oğulları annelerinden sonra bu sefer de koruyucularını ve dostlarını kaybetmiştir (Grant, 1847: s. 50).

1834 yılında Amerikan Board örgütünün yıllık toplantısını, 1829 yılından itibaren Dr. Grant'ın doktorluk yaptığı Utica şehrinde yapması (Twenty-Fifth Annual Report of the American Board, 1920: s. 97), Grant'ın misyoner bir doktor olarak çalışmaya başlamasının önünü açmıştır. Bu toplantıda, geniş bir araziye yayılmış olan Nasturi Misyonu'nda misyoner olarak görevlendirmek için doktor arayışı gündeme getirilmiştir. Dr. Grant, konuyu öğrendikten sonra bu göreve talip olabileceği konusunda örgüte müracaatını yapmıştır.

Aslında bölgede görev yapmak için özellikle bir doktor misyoner aranmasının nedeni, 20 Ocak 1835 tarihinde Nasturi Misyonu kurucusu Perkins'in Tebriz'de dünyaya gelen kızı Charlotte'un yakalandığı bir ateşli hastalık sonucu üç gün içinde hayatını kaybetmesidir. Bu olay Amerikan Board'un bölgeye bir doktor gönderme kararını kuvvetlendirmiştir. Bölgede görev yapan Amerikan Board misyonerleri, ihtiyaç duymaları durumunda ancak Tebriz'de bulunan İngiliz Büyükelçiliğinde görevli doktordan sağlık hizmetleri alabilirlerdi. Burası da onlara oldukça uzaktı. Bu arada İran'da bir de kolera salgını başlamıştı. Ayrıca hiç kimsenin kolay kolay ulaşamayaacağı alanlara bir doktor aracılığı ile daha rahat ulaşılabilceği düşünülmekte idi. Bu sebeplerden dolayı bölgeye gönderilecek bir doktor arayışına Amerikan Board zaten başlamıştı (Dalyan, 2012: s. 43-46).

Uzun süre müzakere ettikten sonra Dr. Grant Amerikan Board yetkililerine, Nasturi Misyonu'na bir doktor misyoner olarak gitme görevini üstlenmeyi teklif etmiştir. Bu teklifi memnuniyetle karşılanmış ve takip eden kış aylarında yolculuk hazırlıklarına başlamıştır. Bu arada gittiği görev için en uygun olduğu düşünülen New York, Cherry Valley'den Dr. William Campbell'in kızı olan Bayan Judith S. Campbell (Judith S. Grant, 1844; Grant, 1847: s. 28) ile 6 Nisan 1835 tarihinde evlenmiştir.

Etrafındaki arkadaşlarından birçoğu, Dr. Grant'ın kendisini misyonerlik çalışmalarına adayacağını duyduklarında onu bu fikrinden vazgeçirmek için çabalamışlardır. Yakın ve sevdiği arkadaşlarıyla sosyal ilişki kurmaktan zevk alan Dr. Grant, onlara tüm iyi dilekleri ve kaygılarından dolayı minnettar olduğunu belirterek kararından ve yolundan dönmemiştir. Verdiği karar noktasında üzüldüğü tek şey, çok düşkün olduğu iki küçük oğlundan ayrılmaktı.

Bu evlilikten sonra Dr. Grant yeni eşi ile birlikte, çok düşkün olduğu iki oğlunu Mr. Smith'e emanet edip arkada bırakarak 11 Mayıs 1835'te Boston'dan İzmir limanına doğru *Angola* isimli gemiyle yola çıkmıştır. Bu yolculuğu esnasında Dr. ve Mrs. Grant'a eşlik eden başka misyonerler de vardır. Uzun süren yolculukları esnasında Grant ailesi İbrance çalışmaları yürütmüşlerdir. 28 Haziran günü Boston'dan yola çıktıkları andan itibaren 48 gün süren yolculuklarının ardından İzmir'e gelmişlerdir.

2 Temmuz günü de İzmir'den Avusturya bandıralı *Maria Dorothea* isimli bir gemiyle İstanbul'a doğru yola çıkmışlar, iki günlük bir yolculuktan sonra 4 Temmuz'da şehre ulaşmışlardır. Burada bir Amerikan Board misyoneri olan William Goodell onları karşılamış ve evinde misafir etmiştir. İstanbul'da yaklaşık 6 hafta kaldıktan sonra, 18 Ağustos 1835 tarihinde iki direkli *Şah* isimli bir İngiliz yelkenlisiyle yola çıkıp 30 Ağustos'ta Trabzon'a, buradan da karayoluyla Urmiye'ye doğru yola çıkmışlardır. Yolculukları esnasında Eylül ayının başlarında Erzurum'a ulaşmış, 15 Ekim 1835 tarihinde Tebriz'e ve nihayet 20 Kasım'da Urmiye'ye eşiyile birlikte varmıştır (Dalyan, 2012: s. 43-46).

Dr. Asahel Grant'ın Urmiye'de görev yaptığı sırada biri erkek ve diğeri ikiz kız olmak üzere üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunlardan birincisi 3 Haziran 1836'da dünyaya gelen oğlu Henry Martin'dir. Bu çocuğu ile ilgili eserde pek fazla bilgi yoktur. Dünyaya gelmesi ve annesinin ölümünden sonra babasıyla birlikte Amerika'ya yaptıkları yolculuk hakkında bilgiler yer almıştır. Bu yolculuktan sonra nasıl bir hayatı olduğu, üvey abileri gibi herhangi bir bakıcıya bırakılıp bırakılmadığı noktasında bir bilgi yer almamaktadır.

Asahel Grant'ın misyonerliğinin yanında aynı zamanda doktor olması, insanlara rahatça ulaşabilmesi imkânını sağlamıştır. Çünkü Amerikan Board, Nasturiler arasında misyoner olarak göndereceği kişileri toplum içerisinde rahatça hareket edebilmesi ve herkes tarafından rahat bir şekilde kabul edilebilmesi için doktorlardan seçmeye önem vermiştir. Dr. Grant bu çerçevede tercih edilen ve bölgeye gönderilen bir doktordur.

Dr. Grant Urmiye şehrini kendisine merkez tutarak bölgeye geldiği andan itibaren doktor olarak yürüttüğü çalışmaları esnasında bölgede birçok seyahatler gerçekleştirmiş ve bu gezileri esnasında bölge ile ilgili elde ettiği çok ilginç bilgileri tuttuğu günlüklerinde kaleme almıştır. İlerleyen dönemlerde bu günlükleri kitaplaştırmış ve alanında uzman oryantalist akademisyenlerden birine ciddi bir şekilde incelettirdikten sonra Londra'da *The Nestorians or the Lost Tribes (Nasturiler ya da Kayıp Kabileler)* adıyla yayınlamıştır. Nasturi Misyonu'na dönüş yolculuğunda Dr. Grant altı ay Londra'da kalmış ve bu süre içinde kitap basılmış ve ilk baskısı oldukça ilgi görmüştür.

Bölgede yaptığı araştırmalarda amacı, Yahudilerin *on kayıp kabilesinin* izlerini bu bölgede bulmaktı ve Nasturileri bu kabilelerden biri olarak değerlendirmekte idi. Bu yüzden Nasturileri kendi mezhebine çekmek için çok çalışmasına rağmen istediği başarıyı sağlayamamıştır. Ancak bölgede doktor olarak yaptığı çalışmaları ile kendisinden sonra gelecek olanlara öncülük etmiştir.

Bölgede yürüttüğü başarılı çalışmalarının ardından yakalandığı tifüs hastalığından dolayı 24 Nisan 1844 tarihinde bir Osmanlı şehri olan Musul'da hayatını kaybetmiştir.

İran topraklarında yaşayan Nasturiler arasında yürütülen misyonerlik çalışmalarının yanı sıra Osmanlı ülkesindeki Nasturilere yönelik de bir çalışma başlatılması öngörülmüş ve öncelikle bir araştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar üzerine Dr. Grant'ın, Hakkâri bölgesinde yaşayan halka yönelik bir araştırma gezisine çıkması gündeme gelmiş ve bu çerçevede Dr. Grant bölgeye 5 ayrı gezi yapmıştır. Gezilerin ilkinin 1837 yılında yapan Dr. Grant, bu bölgeye giren ilk misyoner olma özelliğini taşımaktadır. Bu tarihe kadar bölgeye hiçbir misyoner girmemiş ve bölge Nasturileri ile ilişkiye geçmemiştir. Dolayısıyla 1837 yılındaki gezi ilk olması açısından önemlidir (Dalyan, 2012).

Bu dönemde Amerikan Board Dr. Grant'ın, bir süre ülkesine dönmesi için izin vermiş ve eşi ile ikiz kızlarının ölümünün ardından oğlu Henry Martin'i de yanına alarak 1840 yılının baharında Amerika'ya doğru yola çıkmıştır. Önce Urmiye'den tehlikeli bir kara yolculuğunun ardından Trabzon'a, buradan gemiyle İzmir'e ve Boston'a 70 günlük tehlikeli bir yolculuğun ardından ülkesine ulaşmıştır. Ülkesinde tatilini tamamladıktan sonra Londra üzerinden Nasturi Misyonu'na geri dönmüştür. Dönüş yolculuğu esnasında 6 ay boyunca Londra'da kalmıştır.

3. The Nestorians or the Lost Tribes (Nasturiler ve Kayıp kabileler)

Bazı araştırmacılara göre, anı, gezi yazısı, günlük ve otobiyografi kaynağını yazarın yaşamından alan türlerdir. Birey merkezli bu türlerin hepsi de, başlangıçta aynı merkezden çıkmakta, ancak konularına ve kullanılan anlatım tekniklerine göre farklılık göstermektedirler (Eryılmaz, 2011: s. 10-11). Aytaç, gezilerin, yeni yaşantılara kaynaklık ettiğini ve yazmayı bir çeşit tutku edinen kişilerin, çıktıkları gezilerde gördüklerini, yaşadıklarını not ettiklerini yazar. Ona göre, gezi notları, bu notları kaleme alan yazarın söz konusu izlenimleri edindiği zamana ilişkindir. Bu nedenle, okuyucuya o yerler hakkında her zaman için geçerli somut, kesin, doğru, her zaman için geçerli bilgi sunmaz. Zira burada asıl önemli olan yazarın gezdiği, gördüğü ülkeleri, o ülkelerde tanıdığı insanları nasıl değerlendirdiği, ne gibi izlenimler edindiğidir. Gezi notları yakın zamana ait olsa bile, kuru bilgi veren turist kılavuzlarından farklıdır. Çünkü bunlar bir yazarın, bir yaratıcı kişinin sanatçı ruhundan geçerek canlanmış bilgilerdir. Ayrıca öznellik, gezi notlarının önemli ayırt edici bir özelliğidir (Aytaç, 1994: s. 7). Bu bilgilerden yola çıkarak, gezi yazılarının, yazarlarının gerçekleştirdikleri geziler sırasında tuttıkları notların ve söz konusu mekânla ilgili izlenimlerin aktarıldığı, kişisel değerlendirmeler içeren yazı türü olduğu söylenebilir.

Gezi yazılarını anılardan ayıran en önemli nokta ise, merkezin, kişinin dışındaki çevre olmasıdır. Bulunulan yer merkez alınarak, yazar başından geçenleri, tanık olduğu olayları ve kendi tutumunu aktarır. Anılarda ise dış çevre ile ilgili bilgiler, sadece anlatılmasının gerekli olduğu durumlarda aktarılır ve kısaca geçilir. Merkez yazarın çevresinde gelişen olaylardır (Eryılmaz, 2011: s. 12). Yine anı ile karıştırılma olasılığı olan ve anı yazımında kaynak olarak kullanılabilen bir diğer tür ise gündüktür. Edebiyat terminolojisinde, 'günlük' ve 'günce' adıyla yer alan düzyazı türü, yazarın yaşamakta olduğu olayları, deneyimlerini, duygularını, düşüncelerini belli aralıklarla (çoğu kez her gün) ve kendi görüş açısından kaleme alarak saptamasıyla, sonra bunları tarih sırasına göre düzenlemesiyle oluşur (Aytaç, 1994: s. 14). Buradan hareketle, günlüklerin genellikle yazarının içten duygularını, düşüncelerini ve maceralarını yazıya aktarması ile oluştuğunu söyleyebiliriz. Düzenli bir şekilde, genellikle de günlük yaşam ritmi içerisinde yazılan günlüklerde tarih atılması söz konusudur. Böylece kişinin yaşamının önemli anları, üzerinden çok zaman geçmeden ve unutulmasına imkân verilmeden kaydedilmiş olur.

Anı türü ile günlüğü birbirinden ayıran en önemli nokta, anıların olayın üzerinden uzun zaman geçtikten sonra bellekte kalan şekliyle yazılmasıdır. Ayrıca anılar yayımlanarak başkaları tarafından okunmak üzere kaleme alınırken, günlükler genel olarak kişiseldir ve başkasının okuması planlanmadığından çevredeki insanlar ya da olaylar hakkındaki düşünceler daha samimi bir şekilde aktarılır. Bununla birlikte, günlüklerde konular dağınık, fakat anlatım yapmacıksızdır. Anılar ise belli bir plan dâhilinde yazılır. Anılar kaleme alınırken yazarın daha önceden yazmış olduğu günlüklere başvurulması anının güvenilirliğini arttıran bir unsur olduğu söylenebilir (Eryılmaz, 2011: s. 15). Bu bağlamda misyoner Dr. Grant'ın adı geçen yapıtı her ne kadar gezi notları olarak yayımlansa da eser yakından incelendiğinde, bazı bölümlerde verdiği bilgilerin tarih atılarak tutulduğu anlaşılan güncelerden hem de gittiği yerlerdeki gözlem ve izlenimlerini kayıt altına aldığı gezi notlarından oluştuğu dikkat çekmektedir. Nitekim Grant eserinin önsözünde, yapıtının, hem bölgede yaptığı zorlu misyonerlik çalışmalarının bir kısmını içerdiğini hem de eve dönüş yolcuğu esnasında izlenimlerinin kaydedilmesinden oluştuğunu söylemektedir. Bununla birlikte, gezdiği ve gördüğü yerlerdeki önemli olayları her bir detayının atlanmadan kendisi tarafından anında dikkatli bir şekilde kayıt altına alındığının altını çizmektedir (Grant, 1841. iii). Grant'ın yapıtı iki kısımdan oluşmaktadır. Bu bağlamda, misyoner Grant eserinin birinci kısmında yer alan 4.bölümde, 8 Ekim 1839 tarihini düşerek bölgeye dair yapmış olduğu bazı gözlem ve izlenimleri hakkında bilgi vermektedir. Yine 5.,6.,7., ve 9.bölümlerde de bizzat tarih ve gün vererek bölgeye ilişkin dikkatini çeken bazı konulara ilişkin bilgiler aktarmaktadır. Ancak misyoner Grant'ın, özellikle yapıtının ikinci kısmında yer alan 10., 11., 12., 13. ve 14. bölümlerinde herhangi bir gün ve tarih vermeden bilgiler verdiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, adı geçen yapıt incelendiğinde, Grant'ın Nasturilerin yaşadığı bölgelere yaptığı geziler ve bu geziler esnasında yaşadığı olaylara ve yaptığı gözlem ve incelemelere dair bilgiler eserin ilk kısmında yer almaktadır. Yaptın ikinci kısmında ise, Grant'ın, bölgede yaşayan Nasturilerin etnik olarak İsrail kökenli olduklarını öne sürdüğü ve bunu kanıtlamaya çalıştığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada, Grant'ın Nasturileri tanımak için yürüttüğü faaliyetler üzerinde durulacaktır (Parlatır, v.dğr, 2007: s. xvii).

Dr. Asahel Grant, birinci kısmın ilk bölümünde belirttiğine göre, 48 gün süren güzel bir gemi yolculuğundan sonra ilk olarak İzmir'e ayak basmış, buradan yine bir gemi ile İstanbul'a ve oradan da yine bir buharlı gemi ile Trabzon limanına ulaşır. Asıl amacı Urmiye'ye ulaşmak olan misyoner, Trabzon'dan kara yolunu kullanarak at sırtında yoluna devam etmiştir. O, 18 Ekim 1835 tarihinde İran'ın önemli ticaret merkezlerinden biri olan Tebriz'e gelmiş ve kentte çok az sayıda yaşayan İngilizler tarafından sıcak bir şekilde karşılanır. Grant Tebriz'de birkaç gün dinlendikten sonra, Nasturilerin yaşadığı bölgede bir misyonerlik istasyonu açmak için gerekli olan bazı hazırlıkları yapmak amacıyla Urmiye'ye geçer. Misyoner akabinde Urmiye'nin iklimi, konumu ve fiziki coğrafyasına dair bazı bilgiler aktarır. Aktardığına göre, Urmiye'nin iklim koşullarına bağlı olarak Malarya gibi ateşli hastalıklar oldukça sık görülmekte ve bu iklime alışkın olmayan yabancılar bundan mustarip olmaktadır. Hatta

Grant'ın eşi ve ikiz kız çocukları da bu hastalığa yakalanarak 12 Ocak 1839 yılında hayatlarını kaybetmişlerdir. Grant, eşini ve çocuklarını kaybettiği 1839 yılının Ocak ayında Amerikan Board tarafından Mezopotamya'da dağlık alanlarda yaşayan Nasturilere bir istasyon açmak için bazı çalışmalar yapmak üzere kendisine bir talimat gönderildiğini ve bu nedenle Mezopotamya'ya doğru bir seyahate çıkmak zorunda kaldığını söyler (Grant, 1841: s. 3-13).

Seyyahın verdiği bilgilere paralel olarak, ABCFM'nin Nasturileri bir misyon alanı olarak saptadığı 1830'larda Nasturiler, Kuzeybatı İran ve Güneydoğu Türkiye arasında iki ayrı grup halinde yaşıyorlardı. Bunlardan birincisi Urmiye Gölü, Urmiye kenti ve civar ova köylerinde yaşayan Nasturilerdi. Misyonerler tarafından *Ova Nasturileri* olarak da adlandırılan bu grup reaya statüsündeydi. Urmiye Ovası'nda genellikle Müslüman toprak sahiplerinin topraklarını işletiyorlar, melik adı verilen aşiret reisleriyle ruhbanları tarafından yönetiliyorlardı. İkinci gurubu ise, Hakkâri ve Cilo Dağlarında yaşayan *Dağ Nasturileri* oluşturmaktaydı. Cilo ve Sat Dğlarının yayıldığı Hakkâri'den, Habur, Dahok, Süleymaniye gibi güneydeki bölgelere doğru inildikçe Kürt aşiretlerinin egemenliği altındaki topraklara gelinmekteydi, ancak Ciloların efendileri Nasturilerdi. Bu grup ki Bağımsız Nasturiler ya da Dağ Nasturileri olarak adlandırılmaktaydılar ve yine melik adı verilen aşiret reisleri ve patrikleri tarafından yönetilmekte ve bağımsız veya yarı bağımsız bir şekilde aşiretler halinde yaşıyorlardı. Ayrıca sembolik olarak bölgelerinde yaşadıkları emirlere (o dönemde Nurullah Bey'e) bağlı görünüyorlardı (Tamur, 201: s. 57).

Grant ikinci bölümde, Urmiye'deki Nasturi patriği ile bir Kürt liderinin ona özellikle doktor kimliğinin Dağ Nasturilerine ulaşmak için kendisine güvenli bir pasaport sağlayacağını söylediklerinin altını çizer. O ilk olarak İstanbul'a gider ve buradaki istasyonda görev yapan Bay Homes'un buradan kendisi ile birlikte ayrılmayacağını öğrenince, tek başına Diyarbakır ve civarında bir süre kalır ve Bay Homes'un kendisine katılmasını beklemek için tekrar yola çıkar. Akabinde 10 Temmuz'da İstanbul'dan gelen Bay Homes ona katılır ve yarısını Diyarbakır Valisi'nin sağladığı otuz kadar at ile Mardin'e doğru hareket ederler. Ona göre, Mardin'e gitmelerinin başlıca iki sebebi vardır: Bunlardan biri, Diyarbakır'ın oldukça sıcak ve sağlıklı olan ikliminden kaçmaktır. Diğer neden ise, Süryaniler arasında bazı incelemeler yaparak onlar hakkında daha ayrıntılı bilgiler elde etmektir. Ancak Mardin'de kaldıkları süre zarfında hayatlarının güvende olmadığı düşüncesi ile valinin kendilerine kaldıkları evden dışarı çıkmamalarını ve kendilerine bir koruma vermeyi önerdiğini, ancak bunu kabul etmediklerini söyler. Fakat 6 Eylül günü, Mardinli Kürtlerin ayaklandıklarını ve hükümet konağının avlusunda kentin valisini öldürdüklerini ve akabinde ellerinde silahları ile onları öldürmek için Bay Homes ile kaldıkları eve geldiklerini yazar. Fakat şans eseri o esnada şehirde olmadıkları ve dönüşte de şehrin kapılarının güvenlik gerekçesi ile kapatılmasından ötürü ölmekten kıl payı kurtulduklarının altını çizer. Dr. Grant Diyarbakır'da kırk gün, Mardin'de ise Bay Holmes ile birlikte iki ay kaldıklarını belirtir (Grant, 1841: s. 14-23).

3. bölümde, Mardin'den nasıl ayrıldıkları, Mezopotamya Ovası, güzergâhları üzerinde bulunan Musul, Ninova harabeleri ve şeytana taptıkları söylenen Yezidilere dair bazı bilgiler aktarır. O, Yezidilerin, Hristiyanlığı yaymaya çalışanlara karşı dostane bir tavır sergilediklerini yazar. Yezidiler aslında Hristiyanlık dinine oldukça saygı duymakta ancak bu dinin tahrif edilmiş biçimine inanmaktadırlar. Örneğin, vaftiz, haç işaretini yapma yahut kiliseye girdiklerinde ayakkabılarını çıkartmak ve eşığı öpmek gibi bazı ritüelleri yapmaktadırlar. Ayrıca şarabı İsa'nın kanı olarak gördükleri söylenmektedir. Bununla birlikte, eski, ateşe tapanların (Mecusilerin) dinlerinden kalma bazı ritüelleri de yapmaktadırlar. Söz gelimi doğan güneşin önünde saygı ile eğilmekte yahut güneşin ilk ışıkları duvara vurduğunda onu öpmektedirler. Bununla birlikte, kutsal gördükleri için asla bir mumu söndürmezler ve ateşe tükürmezler (Grant, 1841: s. 24-36). Misyoner 4. bölümde, İskender'in İran kralı Daryus ile yaptığı meydan muharebesi, Akra'nın genel görünümü ile bir Kürt şefi tarafından nasıl ağırlandıklarını ve akabinde Amadiye'ye seyahatleri hakkında bilgiler verir. Grant bu bölümde özellikle bölgede yaşayan Nasturilerin Katolik misyonerler tarafından dinlerini değiştirmeye zorlandıklarının altını çizer. Ancak Nasturiler cesur bir şekilde buna direnmekte ve Roma'dan gönderilen Katolik misyonerleri topraklarına sokmamaktadırlar. Zira Grant, Nasturilerin, bu Katolik misyonerleri "koyun postu içinde kurtlar" olarak gördüklerine vurgu yapar (Grant, 1841: s. 37-48).

Misyoner 5. bölümde, daha önce sözü edilen Bağımsız Nasturilerin yaşadığı bölgeyi ziyaret eder ve burada Nasturi piskoposu ile görüşür. Grant ayrıca bölgenin genel manzarası ve bölge halkının kendisini karşılaması sırasında sergilediği tutuma dair de ayrıntılı bilgiler aktarır. Örneğin, bir Kürt liderin kontrolü altında bulunan zengin demir madenlerinin Nasturiler tarafından işlendiğini ve Nasturilerin yaşadığı bu bölgenin ötesinde bulunan yerlerin ise, kurşun madenleri bakımından oldukça zengin olduğundan söz eder (Grant, 1841: s. 49-59). 6. bölümde, Grant'ın Nasturilerin ibadet ettikleri kiliseler, ibadet biçimleri, Şabat'ı nasıl kutladıkları, Kutsal Kitabı nasıl korudukları, Kürtlerle olan anlaşmazlıkları, sahip oldukları yer altı ve yer üstü kaynakları ile karakterleri ve Nasturi kadınlarına yönelik olarak oldukça ayrıntılı bilgiler verdiği görülmektedir. Grant'ın da belirttiği gibi, Cilo ve Sat Dağlarıyla Hakkâri bölgesi, hem zaman zaman birbiri ile çatışan farklı Kürt beylerinin egemenlik alanındaydı hem de irili ufaklı iktidar odaklarına bölünmüştü. Ancak bu genel Kürt egemenliği altındaki coğrafyada özellikle sarp ve ulaşılmaz bölgelerde Nasturi aşiretlerinin ya da Dağ Nasturilerinin egemenlik alanları başlamaktaydı. Kürt ve Nasturi aşiretleri arasında çatışma yahut geçici ittifaklar, otlak anlaşmazlıkları gibi sorunlar, bölgenin sıradan yaşamının bir parçasını teşkil etmekteydi (Tamur 2012: s. 57-58). Devam eden bölümde, Dağ Nasturileri arasında gözlem ve incelemelerini anlatan Grant, Nasturi Kilisesinin ruhani lideri olan 38 yaşındaki patriği ziyaret eder. Misyoner Grant patriğin evinde beş hafta misafir kalır ve bu süre zarfında dağ köylerinin her tarafından gelen en akıllı ve nüfuz sahibi olan Nasturileri görme fırsatını yakalar. Hatta kendi ifadesine göre, bu ona Nasturileri tanımak için arayıp da bulamayacağı şekilde oldukça güzel bir fırsat tanımıştır. Bu ziyareti esnasında aynı zamanda mis-

yonerlik faaliyetlerinde kullanmak üzere Nasturilere dair bazı önemli istatistiki ve diğer bazı bilgileri de elde etme şansı yakalar. Ayrıca bu bölgenin hemen yakın çevresinde bulunan kimi köyleri de ziyaret eder (Grant, 1841: s. 76-86). 8. bölümde patriğin evinden ayrılışı ve dağlardaki yolculuğu, bir Kürt liderini ziyaret edişi, tekrar Urmiye'ye dönüşü ve 7 Mayıs 1840 tarihinde yine Hakkâri'de bulunan Gülârmak'a yahut Gulmar'a (Julamerk) gidişi hakkında bilgiler aktarır. O, bu bölümde özellikle ziyaret ettiği Kürt liderinin hastalığını nasıl tedavi ettiğini ve bu kişinin patriğin evinde misafir kalırken onun hastaları iyi etme konusundaki ününü duyduğunu kendisine söylediğini belirtir. Zira misyoner Grant patriğin evinde misafir olarak kaldığı esnada, bir Kürt kadının gözündeki kataraktı ameliyatla almıştır (Grant, 1841: s. 87-95). Urmiye'deki misyoner evinin şöhreti, kısa bir sürede civar yerlere yayılmıştı. Bu şöhrette Asahel Grant'ın hekimliğinin de önemli bir payı olduğunu belirtmek gerekir. "Tıp" ile "büyünün" birbiriyle harmanlandığı Doğu dünyasında, elbette Asahel Grant çaldığı her kapıda yeni dostlar bulacak, sadece Nasturiler arasında değil, bütün bölge Kürtleri arasında saygıyla karşılanacak ve kendisine adeta bir kutsallık atfedilecektir. Bu durum Dr. Grant'ın, yaptığı basit katarakt ameliyatlarıyla görmeyenleri gördüren, yatalakları iyileştiren, mucize sahibi bir kişi olarak görülmesine ve her geçen gün bu noktada ününün artmasına sebep olacaktır. Urmiye'deki misyonerler, gözlerini sert mizaçlı Dağ Nasturilerinin yaşadığı Hakkâri'ye yani Mezopotamya'nın hemen yanı başında bulunan ve "Hıristiyanlık adacığına" diktiklerinde, hekimlik mesleği nedeni ile Kürtler, Türkler, Yezidiler, Nasturiler arasında pek çok dost kazanmış olan Asahel Grant, doğal olarak bölgeye gidecek ilk misyoner olarak seçilmiştir (Tamur, 2012: s. 59).

Misyonerlerin gittikleri yerlerdeki etkin olarak kullandıkları alanlardan birisi de sağlık hizmetleri olmuştur. Bu bağlamda, Amerikalı misyonerler, ülkelerinde özel olarak eğitilmişler ve gelişmemiş ülkelerdeki sağlık hizmetlerinin geri ve yetersiz olduğu bilindiği için, bazı sağlık dersleri de almışlardır. Hatta bu sağlık derslerinde onlara dışçılık konusunda bile bilgiler verilmiştir. Aldıkları sağlık eğitimi onlara hem kendi sağlıklarını koruma imkanı sağlamış hem de Dr. Grant örneğinde olduğu gibi, gittikleri misyon bölgelerinde tıbbi faaliyet yapma fırsatı sunmuştur (Açıkses, 2003: s. 171-172). Bu faaliyet ile de, halk üzerinde olumlu etki bırakmışlardır. Zira misyonerlere göre, "insanın olduğu yerde acılar da vardır. Acıların olduğu yerde doktorluğa ihtiyaç vardır. Doktorluğa ihtiyaç olan yerde de misyonerlik için uygun bir fırsat vardır (Halidi & Ferruh, 1968: s. 68)." Böylece sağlık misyonunu yapacakları diğer faaliyetleri için gittikleri yerlerdeki insanlara yaklaşmanın ve onları etkilemenin önemli bir propaganda aracı olarak görmüşlerdir (Açıkses, 2003: s. 172).

Dr. Grant yapıtının 9.bölümünde, bölge insanların kendisine karşı göstermiş oldukları misafirperverlikten söz eder. Buna ek olarak Van üzerinden yapmış olduğu dönüş yolculuğu ile güzergâhı üzerinde bulunan bazı Kürt köyelerine yaptığı gezileri ve bu insanların pastoral yaşam biçimlerini aktarır. Öte yandan Hakkâri'deki Kürtlerin şefi olan kişiyle olan görüşmesine dair bilgiler de aktarır. Grant, Van'da on gün

kalır ve bu süre zarfında eski arkadaşı olduğunu söylediği Kürtlerin şefi Nurullah Bey'le sıkça bir araya gelir. O, daha önce Başkale'deki evinde adı geçen kişiyi tedavi ettiğini de belirtir. Ayrıca dağlarda yaşayan vahşi ve tehlikeli olan Kürtlerin onu şeflerinin doktoru olarak bildiklerinin altını çizerek. Hatta Grant "Ne zaman yabancı bir kişi ile tanışsam, hemen bana 'Şefimizin doktoru olan mı?' diye sorar", diyerek bölge insanları arasında hekim olarak kazandığı üne işaret eder (Grant, 1841: s. 96-106).

Görüldüğü üzere, Grant yapıtının ilk 9 bölümünde, Urmiye'ye gelişi ve oradan özellikle Dağ Nasturilerinin yaşadığı bölgeye yapmış olduğu ziyaretler hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Onun bu ziyaretleri esnasında hekimlik mesleğinden de istifade ederek Nurullah Bey gibi bölgedeki nüfuzlu bazı kişilerle iletişime geçerek dostlar edindiği ve böylece Nasturilerin yaşam biçimleri, dini ritüelleri, karakterleri, Kürtlerle olan ilişkileri, Nasturi patrikliği gibi pek çok konu hakkında önemli bilgiler topladığı anlaşılmaktadır. Böylece Koçanis'te bir ay patriğin misafiri olan Grant, patriğin bölgedeki Katolik propagandasından nasıl rahatsız olduğuna bizzat şahit olduğunu aktarmaktadır. Nasturilerin, Amerikan misyonerlerinden Hakkâri bölgesinde kendileri için okullar açmalarını istediklerini gören misyoner Grant'ın, bunu aslında Protestan misyonerlerin bölgeye davet edilmesi olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Grant'ın günce ve gezi notlarının bir karışımı olan yapıtı, American Board'un 1830'lu yıllarda Urmiye ve çevresinde Nasturilere yönelik olarak yaptığı misyonerlik faaliyetlerinin doğasını anlamak ve değerlendirmek için oldukça önemli ve dikkat çekici bilgiler içermektedir.

4. Memoir of Asahel Grant (Grant'ın Hatıraları)

Asahel Grant'ın, annesi Mrs. Rachel Grant'ın isteği üzerine Rev. A. C. Lathrop tarafından kaleme alınan hatıraları iki sayfalık bir *Önsöz* kısmından sonra, Dr. Asahel Grant'ın hayatı, ailesi ve dini gelişimi hakkında bir değerlendirmeye devam etmektedir. Bu kısmın ardından takip eden bölüm, genelde kaleme alındığı tarihe sırasına göre düzenlenmiş toplam elli sekiz mektuptan meydana gelmektedir. Mektuplardan sonra eserde bir de *Sonuç* kısmı yer almaktadır. Bu kısımdan sonra sanki esere bir ek olarak konmuş izlenimi veren ve Dr. Grant tarafından özel bir istek üzerine kaleme alınan *An Appeal to Pious Physicians* isimli çalışma, daha önce yayınlanmış olmasına rağmen, önceki baskısının bitmiş olmasından ve ele aldığı konunun öneminden dolayı bu çalışmanın içerisinde yeniden yer almıştır.

Çalışmanın nasıl oluşturulması gerektiği noktasında ana hatlar, Mrs. Rachel Grant tarafından belirlenmiş, Rev. Lathrop ise onun tavsiyesi ve onayı ile -özellikle sağlık şartlarının elverişsiz durumu ve kendi işlerinin yoğunluğundan dolayı- oldukça zor şartlar altında detaylarını teşkil etmiştir. Dr. Asahel Grant tarafından birçok mektup kaleme alınmış olmasına rağmen, bütün mektupların esere konması durumunda hacminin önerilen sınırlardan çok fazla olacağı düşüncesinden dolayı bu mektuplardan seçmeler çalışmada yer almıştır.

Çalışmada yer alan mektuplar her ne kadar tarih sırasına göre verilmiş ise de bu kuralı bozan sadece bir mektup tespit edilmiştir. O da çalışmanın ilk mektubudur ve Dr. S. C. Aikin tarafından 30 Ekim 1846 tarihinde kitabın yazarı Rev. A. C. Lathrop'a hitaben kaleme alınmıştır. Mektubun yazıldığı tarih Ekim 1846, kitabın yayınlandığı tarih ise 1847'dir. Dr. Grant'ın ölümünden sonra, muhtemelen kitabın yazarının kitaba katkı mahiyetinde özel isteği üzerine kaleme alınmıştır. Dr. Grant'ın hem mesleki, hem dini kişiliği hakkında fikir edinilmesini sağlayacak derleyici bir mektuptur. Bu yüzden de kaleme alış sırası bozularak kitabın ilk mektubu olarak yayınlanmış olması ihtimal dâhilindedir.

Çalışmanın ilk mektubu (Grant, 1847: s.17-20) Utica şehrinin Presbiterian kilisesinin eski papazı olan Rev. Dr. Aikin tarafından 30 Ekim 1846 tarihinde Cleveland'dan yazılmıştır. Mektubun konusu Dr. Grant'ın burada doktorluk yaptığı dönemde dini alandaki yaşantısı ve çabalarıdır. Mektup, kitabın yazarı Rev. A. C. Lathrop'a yazılmıştır. Mektupta Dr. Aikin, Dr. Grant'la tanışıklığının 1829 yılında onun şehre geldiği ve doktorluk mesleğine başlaması ile olduğunu, kendisinin papazı olduğu kilisenin toplantılarına düzenli olarak katıldığını ve mesleğinde de fakirlere küçük bedellerle hizmet verdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca yazının içinde hastalara doktor olarak nasıl hizmet ettiği, kilisedeki faaliyetlere katkıları anlatılmıştır.

İncelediğimiz bu eseri oluşturan mektuplar iki kıstas çerçevesinde sınıflandırılmıştır;

- a.Yazan kişiye göre
- b.Kimlere yazıldığına göre

Mektupları kaleme alan şahıslar dikkate alındığında 58 mektuptan 5 tanesi Dr. Asahel Grant tarafından kaleme alınmamıştır. Bunlardan birincisi yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz ve Dr. Aikin tarafından kaleme alınan mektuptur. Bunun haricinde 58 mektup içerisinde Dr. Grant tarafından kaleme alınmayan ikinci mektup, 10 Mart 1835 tarihlidir ve ikinci eşi Judith S. Campbell tarafından, ülkesinden ayrılıp Nasturi Misyonu'na gitmeden önce erkek kardeşine yazılan mektuptur (Grant, 1847: 29-30). Dr. Asahel Grant'ın ikinci eşi Mrs. Judith S. Campbell Grant tarafından erkek kardeşine yazdığı sayısız mektuptan biri olan mektupta, Mrs. Grant'ın misyoner olarak İran'a gitme kararı anlatılmaktadır. Mrs. Grant mektubunda Dr. Grant ile birlikte 6 Nisan Pazartesi günü evleneceğini ve onunla birlikte Nasturi Misyonu için Urmiye yolculuklarının başlayacağını yazmaktadır. Ayrıca Dr. Grant ile tanışma imkânı olmasını ümit ettiğini, tanıştığında onu seveceğini de belirtmektedir.

Eserin Dr. Grant tarafından yazılmayan üçüncü ve oldukça kısa olan mektubu (Grant, 1847: s. 32.) Mrs. Grant'ın erkek kardeşi tarafından kız kardeşine, misyoner olarak uzaklara gitme kararlarından sonra son defa veda etmek için yazılmıştır.

Dördüncü mektup 29 Nisan 1844 tarihinde Musul'dan Dr. Azariah Smith tarafından, Dr. Asahel Grant'ın ölümünü haber vermek amacıyla erkek kardeşi Mr. Ira

Grant'a yazılan mektuptur (Grant, 1847: s. 177-183). Mektupta, Dr. Grant'ın dünyada yüz yüze kaldığı zorlukların, bir insanın tahammül edemeyeceği kadar çok fazla olmasından dolayı çok erken yaşta bu dünyadan gittiğini, Dr. Grant'ın tifüse yakalandıktan sonra hasta yatağında geçirdiği 18 günlük hastalık döneminde her geçen gün ölüme nasıl yaklaştığını, bu esnada hemşireliğini Mrs. Hinsdale'in yaptığını anlatmaktadır. Hatta hasta olduğu dönemde ailesinden gelen mektupları dahi okuyamadığını ve onları kendisine okuttuğunu yazmaktadır. Ölümünden bir gün sonra cenaze hizmetlerinin kendisi ve Mr. Laurie tarafından yürütüldüğünü, kilisedeki cenaze merasimine şehirdeki bütün yabancı erkeklerin katıldığını, ayrıca Yakubi Piskoposlar ile papazların ve Nasturi Patriğin katıldığını yazmaktadır. Mezarı Mr. Hinsdale ile Mrs. Laurie ile aynı yerdedir.

Dr. Azariah Smith mektupta oldukça ilginç bir konudan da bahsetmektedir. Dr. Grant'ın Amerika tatili sonucunda Nasturi Misyonu'nda yürüttüğü faaliyetler ile ilgili günlükler tuttuğunu, bu günlükleri kitaplaştırma çalışmalarına başladığını, hatta bu kitap için bir de harita çizmeye başladığını, ancak haritanın oldukça eksik olduğunu, aynı zamanda bu çalışmanın da eksikleri olduğunu yazmaktadır.

Beşinci mektup ise 30 Ekim 1845 tarihinde Beyrut'tan Rev. Mr. Laurie'nin Amerikan Board Yönetim Kurulu'na Dr. Asahel Grant'ın ölümü hakkında bilgi veren mektubudur (Grant, 1847: s. 183-196). Verilen bilgiler Dr. Smith tarafından yazılanlar ile paralellik arz etmektedir. İlk başlarda hastalandığının ciddiye alınmamasından dolayı Mrs. Hinsdale ile birlikte Amerika'ya gitmesi için hazırlıkların acele şekilde başlatıldığını yazmaktadır.

Dr. Asahel Grant tarafından kaleme alınan mektupların yazıldığı kişiler açısından tasnif edilmesi durumunda karşımıza şöyle bir manzara çıkmaktadır. Bu beş mektup haricinde eseri oluşturan diğer 54 mektubun tamamı Dr. Grant tarafından annesi Mrs. Rachel Grant, babası William Grant, erkek kardeşleri Ira Grant, W. M. Grant, kız kardeşi Mary, çocukları Hastings ve Edwin ile yine *kardeşim* dediği ve Amerika'da bıraktığı ilk eşinden dünyaya gelen iki oğlunu Mr. Smith'in ölümünden sonra emanet ettiği Mr. Gridley ve eşi Mrs. Gridley'e yazılmıştır.

Bu mektuplar içerisinde babası William Grant'a yazmış olduğu iki mektubun (Grant, 1847: s. 33-34) ikisi de daha Dr. Grant ülkesinden ayrılmadan yani Nasturi Misyonu'na gitmek için yola çıkmadan önce yazılmıştır. Babasına yazdığı ilk mektupta (Grant, 1847: s. 33), eşiyle birlikte görev yerlerine yapacakları yolculuk için 6-7 Mayıs günü Boston'dan yola çıkacaklarını haber vermektedir. İkinci mektup (Grant, 1847: s. 33-34), Utica'dan Boston'a yola çıkmak için gittikleri dönemde kaleme alınmıştır. Belirlenen tarihte gemileri hareket edememiş, bir süre şehirde kalmışlardır. Hazırlık çalışmalarına yoğunlaştıkları için mektup yazmaya fırsatı olmasına rağmen, babasına kısa bir mektup yazmış ve *Angola* isimli gemiyle yola çıkmak üzere olduklarını haber vermiştir.

Eserde Dr. Grant'ın annesine yazdığı 16 mektup vardır. Ancak bu mektuplardan birini annesi ile birlikte kız kardeşi Mary'ye (Grant, 1847: s. 53-55.) yazmıştır. Bu mektupta babasının ölümü üzerine duyduğu kederi anlatmaktadır. Ayrıca bölgede yürütülen misyonerlik çalışmalarının bir değerlendirmesini de yapmaktadır.

Diğerini (Grant, 1847: s. 74-77) de annesi ile erkek kardeşine hitaben yazmıştır. Bu mektupta hayatında yaşadığı kayıplar hakkında hissettiği duyguları dile getirmektedir. Babası, kardeşi ve nihayet iki oğlunu emanet ettiği Mr. Smith'in ölümü... Ardından daha önceden akrabalarından kaybettiklerinin kendisine verdiği acıyı dile getirmektedir. Bunlar bebekken ve çocukken kaybettiği 1 erkek ve 1 kız kardeş, daha sonra iki kız kardeş ve ardından babası... Ayrıca mektupta eşinin sağlık durumunun iyi olduğunu ve günde 4 saat Nasturi kızlarının eğitimi ile ilgilendiğini yazmaktadır. Bu arada kendisi tarafından yürütülen kimi faaliyetler hakkında da bilgi vermektedir.

Eser içerisinde annesi Mrs. Rachel Grant'a yazdığı ilk mektupta (Grant, 1847: s. 21-24.), Dr. Grant Amerikan Board bünyesinde bir misyoner doktor olarak çalışmaya başlama niyetini, onu böyle bir karar almaya iten nedenleri anlattıktan sonra annesine Amerikan Board'ın bir yıldan beri İran'a göndermek için bir doktor aradığını, kendisinin gitmek için niyetli olduğunu, kendisini engellemeyeceğini ya da cesaretini kırmayacağını ümit ettiğini yazmaktadır.

Annesine yazdığı ikinci mektup (Grant, 1847: s. 41-45), İstanbul'dan Tebriz'e yaptığı maceralı yolculuğun ayrıntılarını içermektedir. Mektupta, İran hükümetinden yolculukları esnasında kendilerine koruma sağlama noktasında yardımcı olacak olan İngiltere'nin İran büyükelçisi Sir Henry Ellias ile birlikte "Şah" isimli bir İngiliz yelkenli gemisiyle Trabzon'a yolculuk yaptıklarını, buradan da atlarla Erzurum'a doğru yola çıktıklarını ve ayın 11'inde Trabzon'dan ayrılıp, 26'sında Erzurum'a geldiklerini kaydetmektedir. Erzurum'da, planlamalara göre Tebriz'de buluşacakları, Mr. Perkins ile tanışmışlardır. Mr. Perkins, yolculukları esnasında onları içine düşecekleri sıkıntı ve endişeden kurtarmak için buraya gelmiştir. Bu mektubunda İran topraklarına girmeye az kaldığını, ancak bölgede kolera olduğunu haber aldıklarını yazmaktadır. Ancak koleradan endişe duymadıklarını çünkü bu ana kadar onları koruyan gücün kendilerini koleradan da koruyacağına inandığını söyler.

Annesine, babasının ölümünün ardından geçen bir yılın ardından yazdığı mektupta (Grant, 1847: s. 59-61.) hissettiği şeyleri anlatarak içini dökmeye çalışır. Burada başta kendisinin yakalandığı kolera hastalığını ve kendisiyle birlikte misyonerlik görevi yapan Mr. Perkins ile birlikte onun oğlunun yakalandığı bir göz hastalığı (göz iltihabı) ile nasıl başa çıktıklarından söz etmektedir.

Annesine arka arkaya yazdığı iki mektupta (Grant, 1847: s. 84-85) 24 Ağustos'ta dünyaya gelen ikiz kızlarının doğumu hakkında bilgi vermekte ve sağlıklarının iyi olduğundan bahsetmektedir. O, çocuklardan birine eşinin adını (Judith Sabrina),

diğerine de hayatta yaşayan tek kız kardeşi olan Mary ile Amerika'daki çocuklarının kaybettiği annelerinin adını birleştirerek Mary Electa adını verir. Eşinin de doğumdan sonra hala sağlığına kavuşamadığını yazar. Ayrıca küçük oğlunun rahatsız olduğundan kendisinin de mide rahatsızlığından ızdırıp çektiğini anlatır. Devamındaki kısa mektupta da bölgede kaç kişi görev yaptıklarından bahsederek eşi Judith'in selamıyla mektubunu tamamlar.

Annesine yazdığı bir başka mektupta (Grant, 1847: s. 90-93) eşi Judith'in ölümüyle ilgili üzüntülerini dile getirerek annesine, eşinin hastalığı, ölüm döşesindeki durumu ve ölümü hakkında bazı bilgiler verir. Oğlu Henry Martin'in ise bölgede görev yapan misyoner kadınların bakımı altında olduğunu belirtir. Annesine bundan sonra yazacağı mektupta da güzel haber vermeyecektir. Zira kaleme aldığı mektupta (Grant, 1847: s. 103-106.) oldukça dokunaklı ifadelerle ona ikiz kızlarının ölüm haberini verir. Mektupta bu acıyı, hayatında yaşadığı diğer ölümlerle değerlendirir ve babasının, 3 kız kardeşinin, 2 erkek kardeşi ile ikiz kızlarının ölümünün onu derinden etkilediğinin altını çizer.

Dr. Grant, çalışmamızın ikinci kitabı olan *Nasturiler ya da Kayıp Kabileler* isimli çalışmayı kaleme aldıktan sonra alanında uzman oryantalist akademisyenlerden birine ciddi şekilde gözden geçirttikten sonra, ülkesinde geçirdiği iznin arkasından İran'a dönüş yolculuğunda Londra'da bir süre kalarak kitabı yayınlattır. Dr. Grant bu dönemde altı ay Londra'da kalmış ve bu süre içinde kitap basıldı. Kitabın ilk baskısı oldukça ilgi gördü. Burada bulunduğu dönemde annesine bir mektup yazdı. Bu mektubunda (Grant, 1847: s. 111-112.) annesinden ayrılışının belki de son olduğunu yazar. Ayrıca Londra'da sağlığının iyi olduğunu, Londra'yı veya gördüklerini ve duyduklarını anlatmasının çok uzun zaman alacağını, ancak sağlığının iyi olduğunu, rahat bir yolculuk yaptığını söylemektedir. Annesine yazdığı bir başka mektupta (Grant, 1847: s. 128-129.) ona duyduğu özlemi anlatır. Bir daha görüşüp görüşmeyeceklerini sorgular ve ona *Nasturiler ya da Kayıp Kabileler* adı ile yayımlanan kitabını okuyup okumadığını sorar.

Art arda yazdığı iki mektupta (Grant, 1847: s. 143-144) annesinin Connecticut'a yaptığı ziyaret çerçevesinde onun ülkesindeki yaşamı hakkındaki hislerini dile getirir. Ayrıca bir daha ülkesine gitmesi durumunda geriye dönmek için acele etmeyeceğini belirtmesine rağmen, dağlık bölgede yaşayan Nasturiler arasında bu dönemde çok önemli çalışmalar yürüttüğünü, Kürtlerin lideri, Patrik ve genel olarak halk ile kurduğu iyi ilişkiler vasıtasıyla, başkalarının asla gitmeye cesaret edemeyeceği yerlere kendisinin nasıl güven içinde ziyaretler yaptığından söz eder. Ayrıca mektubunda dağlık bölgeye yaptığı dördüncü ziyareti hakkında da ayrıntılı bilgiler aktarır. Devamında yer alan çok kısa mektupta ise annesinden, çocukları hakkında haber veren aldığı son mektuptan duyduğu mutluluğu dile getirir.

1844 yılının Ocak ayında yazdığı iki mektupta (Grant, 1847: s. 166-167.) hem annesine çocuklarını ziyaretinden dolayı duyduğu mutluluğu, çocuklarıyla ilgi-

lenmesinden dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirir hem de bölgedeki gelişmeler hakkında ona bazı bilgiler verir. Çalışmada tarih itibariyle bakıldığında ilk ve son mektupları annesine yazdığı görülmektedir. Annesine yazdığı son mektupta (Grant, 1847: s. 173-175) ülkesine büyük özlem duyduğunu ve yakında döneceğini belirtmektedir. Ancak Dr. Grant'ın bu umudu hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Bir daha ne annesini, ne çocuklarını ne de doğduğu ülkeyi göremeden son mektubunu yazdığı günlerden sadece bir ay sonra hayatını Musul'da kaybedecektir.

Çalışmada Dr. Grant'ın kaleme aldığı mektuplardan bir kısmı (12 tanesi) erkek kardeşleri William ve Ira Grant'a yazdıklarından oluşmaktadır. Bu çerçevede ilk mektubu (Grant, 1847: s. 50-53) kardeşi William'a yazmıştır. Bu mektupta ülkesinde bıraktığı arkadaşları için hissettiği duyguları anlatmaktadır. Özellikle burada iki oğlunu emanet ettiği Mr. Smith'ten oğulları Hastings ve Edwin hakkında bilgi veren mektuplar aldığından bahsetmektedir. Ayrıca zamanının çok az olduğunu, genelde bütün zamanını günde 40 ile 50 arasında hastaya bakarak, öğrencilere ders vererek, misyonun çalışmalarını denetleyerek geçirdiğini ve öğrenmeye çalıştığı iki dil için çok az zamanı kaldığını belirtmektedir. Ayrıca yaşadığı Urmiye'nin nüfusu ve iklimi gibi bazı konularda bilgi vermektedir.

İkinci mektubunu erkek kardeşlerinden William'a yazmıştır (Grant, 1847: s. 61-64). Bu mektupta kardeşine dini duygularından ve onun neler yapması gerektiğinden bahsediyor. Ancak mektubunda ona güzel bir evlilik yapması temennisinde bulunmasına rağmen, kardeşi hiç evlenmeden, bu mektubu gönderdikten kısa bir süre sonra hayatını kaybedecektir. Bu olaydan sonra bütün mektuplar hayatta kalan erkek kardeşi Ira Grant'a hitaben yazılacaktır. Sadece bir tanesini eşi Judith'in erkek kardeşine yazmıştır (Grant, 1847: s. 85-89). Eşinin erkek kardeşine yazdığı bu mektupta hastalık ve ölüm hakkında çarpıcı ifadeler kullanarak, eşi Judith'in hastalığı ve ölümünü erkek kardeşine haber vermektedir.

Erkek kardeşi Ira Grant'a peş peşe yazdığı iki mektupta (Grant, 1847: s. 73) dini duygulardan ve bölgede yürütülen çalışmalardan fazla ayrıntıya girmeden bilgi vermektedir. Ayrıca yine eşinin ölümüyle ilgili bilgi verdiği mektuplardan birini (Grant, 1847: s. 93-96) erkek kardeşi Ira Grant'a yazmıştır. Bu mektupta Amerika'daki iki oğlunun bakımıyla ilgili konulara da değinmiştir. Bu mektubun hemen arkasında yer alan diğer mektup (Grant, 1847: s. 97-100) da kardeşi Ira'ya yazılmıştır. Mektupta Mr. Homes ile birlikte Musul, Mardin gibi şehirleri içine alan bir gezi yaptıkları esnada hayatlarının nasıl tehlikeye girdiğini anlamaktadır. Özellikle Musul'da kaldıkları 17 gün zarfında yaşadığı güzel günlerden bahsetmektedir. Ayrıca bu mektupta doktorluk mesleğinin kendisine Kürt beyleriyle arasındaki ilişkileri nasıl iyileştirdiğinden söz etmekte ve Amerika'ya bir ziyaret yapması için kendisine Amerikan Board tarafından izin verildiğini belirtmektedir.

Erkek kardeşine yazdığı bir sonraki mektup, Amerika'da iznini kullandıktan sonra yazılmıştır (Grant, 1847: s. 113-116). Mektupta, bölgede Nasturiler üzerine

yaptığı geziler ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu bilgiler, adeta bir günlük tutar gibi mektupta yer almıştır. Bir sonraki mektupta (Grant, 1847: s. 126-127) ise misyon bölgesinde görev yapan misyonerlerin hastalıklarla mücadelesi dile getirilirken Rev. Colby C. Mitchell'in ölümü anlatılmaktadır. Devamındaki kısa mektupta (Grant, 1847: s. 127) ise Nasturilerin topraklarının Kürtler ve Türkler tarafından işgal edildiği belirtilmektedir.

Erkek kardeşi Mr. Ira Grant'a yazdığı takip eden mektupta (Grant, 1847: s. 153-155) dini duyguları ve bu konudaki görüşleri hakkında çok ayrıntılı bilgiler verdikten sonra, Nasturilerin yaşadığı dağlara yaptığı son ziyaretten sonra sağlık durumunun daha da kötüleştiğini, ancak yakın bir zamanda yeniden dağlara döneceğini belirtmektedir. Mr. Ira Grant'a yazdığı son mektubunda (Grant, 1847: s. 172-173), Dr. Anderson'un tavsiyesi üzerine ülkesine dönme ve misyonerliği bırakma planlarını ve umutlarını anlatır. Ancak bölgedeki gelişmeler onun bu umutlarını hayata geçirme şansı vermeyecektir.

Eserde, dünyada yaşayan tek kız kardeşi olan Mary'ye yazılmış 5 mektup mevcuttur. Ancak bu mektuplardan bir tanesini annesi ve kız kardeşine ortak yazmıştır (Grant, 1847: s. 53-55). Kız kardeşine yazdığı ilk ve üçüncü mektubunda (Grant, 1847: s. 25-28) da bir misyoner olarak Amerikan Board bünyesinde görev alması noktasında dini duygularını sorgulamakta ve bu göreve neden gitmesi gerektiği hakkında bilgi vermektedir. Bir noktada misyoner çalışmalarına girmesiyle ilgili kendine özgü koşulları ve sorumlulukları anlatmaktadır.

Kız kardeşi Mary'e yazdığı ikinci mektup (Grant, 1847: s. 36-41), yaptığı yolculuk ve İstanbul hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca Grant, İran'da Müslümanlar arasındaki misyonerlik faaliyetine atanan Rev. Mr. Merrick'in de İstanbul'da olduğunu ve Mr. Perkins ile buluşacakları Tebriz'e yapacakları yolculukta onunla birlikte olacaklarını yazmaktadır.

Kız kardeşine üçüncü mektubunda (Grant, 1847: s. 55-58) oğlu Henry Martin'in doğumunu müjdelemekte ve onun mektubu kaleme aldığı günden 12 gün önce dünyaya geldiğini belirtmektedir. Grant mektubunda çocuğun sağlık durumunun iyi olduğundan, ancak eşi Judith'in sağlık sorunları yaşadığından söz etmektedir.

Kız kardeşine yazdığı son mektupta (Grant, 1847: s. 64-67) babasının ölümünden bahsetmekte ve Hristiyanlara dikkate almaları gereken çok önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu arada Mr. Perkins'in hastalığı nedeniyle (kendisi de hasta bu arada) artan işleri nasıl idare ettiğini anlatmakta ve ondan ülkesinde bıraktığı iki oğlunu görmesini ve onlara dini eğitim noktasında yol gösterici olmasını istemektedir.

Çalışmanın 46-50. sayfaları arasında, misyoner kfilesi Urmiye'ye ulaştıktan sonra Mr. Perkins'in, şehirde Dr. Grant'ın mesleğini icra ederek Nasturiler arasında nasıl samimi arkadaşlar edindiğini anlattığı notlarından bir alıntı verilmiştir. Burada 3 Aralık 1835'te Geog Tapa valisi Melek, bir düğün için Mr. Perkins ve Mr. Grant'ı

eşleriyle birlikte köyüne davet etmiştir. Yazıda ayrıntılı bir şekilde davetten sonra misyonerlerin köye gidişi ve bu düşünün ayrıntıları verilmektedir.

Eserde ayrıca Dr. Grant tarafından Amerika'daki iki oğluna yazılmış 6 mektup yer almaktadır. Bu mektupların ilk ikisinden (Grant, 1847: s. 80-81) birincisini oğlu Hastings'e, ikincisini de Edwin'e yazmıştır. Hastings'e yazmış olduğu mektupta oğlunun okuma yazma öğrendiğini, ancak kendisine sık sık mektup yazmamasından şikâyetçi olduğunu ve bundan dolayı oğlunun kendisini sevmediği duygusuna kapıldığından bahseder. Ayrıca onlardan küçük kardeşleri Henry Martin'i, babalarını, annelerini aynı zamanda İsa'yı da sevmelerini istiyor. Ayrıca mektupta oğluna bazı öğütler vererek küçük kardeşi Edwin'e nasıl davranması gerektiği konusunda uyarılarda bulunur. Edwin'e yazdığı ikinci mektupta oğluna kendisini hatırlayıp hatırlamadığını sorar ve okuma yazma öğrenmesinden duyduğu mutluluğu dile getirir. Bununla birlikte, kardeşi Henry Martin'den bahsederek onun hastalandığını, onu kaybetme korkusu taşıdıklarını yazar.

Büyük oğlu Hastings'e yazdığı 20 Aralık 1839 tarihli mektupta (Grant, 1847: 101-103) babalık duyguları ile ilgili bilgiler var. Çocuklarının yanında bulunamayışının kendisinde yarattığı üzüntüyü anlatır. Ardından ondan kendisine düzenli olarak mektup yazmasını beklediğini dile getirerek, ona yeni doğan iki küçük kız kardeşlerinden bahseder. Takip eden mektubu oğullarının her ikisine hitaben yazar. (Grant, 1847: s. 106-108) Mektupta Dr. Grant oğullarına ikiz kızlardan Mary'nin 13 Ocak'ta gripten, Judith'in ise 27 Ocak'ta kızamıktan öldükleri bilgisini verir.

Eserde yer alan ve oğullarına yazdığı son mektuplar ise küçük oğlu Edwin'dir. Kısa kısa kaleme aldığı bu mektuplarda (Grant, 1847: s. 151-152) oğluna bazı öğütler vermektedir. Ondan kendisini geliştirmesini, kendisiyle ilgilenenlerle iyi geçinmesini, İncil'i okumayı ihmal etmemesini, bir dahaki mektuplarda ona okuduğu kitaplar hakkında bilgi vermesini ister. Ardından da kendisinin bölgedeki durumu hakkında bilgi verir. Dicle Nehri'ni geçmek için bölgede kullanılan şişme derilerle yüzen botlardan bahseder. Ayrıca bölgede Fransızlar tarafından eski Babil'de yapılan kazıları ve buluntuları anlatarak bunlardan ona da gönderebileceğini söyler. Ayrıca Bağdat'a yakın Kербela'da Osmanlı tarafından yapılan bir katliamdan da söz eder. Buna bağlı olarak Osmanlı topraklarında bir din savaşı olduğu bilgisini verir. Bunların yanı sıra, Mrs. Gridley'e sevgilerini göndererek oğluna olan ilgilerinden dolayı ona en içten teşekkürlerini sunar. Oğluna da onu memnun etmeye çalışmasını ve böylece daha mutlu olacağı yönünde kimi öğütler verir.

Eserde aile bireylerinin haricinde, Dr. Grant tarafından, Amerika'da bıraktığı küçük oğlu Edwin'in bakımını üstlenen Rev. Wayne Gridley'e ve eşine yazdığı 13 tane mektup da yer almaktadır. Bu mektuplardan birincisi (Grant, 1847: s. 116-125) öncü bir ulusun ortasında öncü misyonerlerin maceralarını heyecan verici bir şekilde anlatır. Özellikle Doğu Anadolu bölgesinde doğanın hayatı kısıtlayıcı şartları altında Erzurum'dan Van'a ve Aras Nehri'nin diğer tarafına yaptığı yolculuk hakkında ay-

rıntılı bilgiler verir. Bu bağlamda, bölgede Türk-Rus mücadelesinin ortaya çıkardığı olumsuz şartlara iki yıldan beri devam eden kıtlığın eklenmesiyle bölge halkının içine düştüğü zor durum anlatılırken Kürtlerin birçoğunun bölgeden ayrılmak zorunda kaldığı gibi önemli bir bilgi de verilmektedir.

Yapıtta art arda yazılmış dört mektuptan üçü Mr. Gridley'e, biri Mrs. Gridley'dir. Bu mektuplarda (Grant, 1847: s. 139-141) öncelikle Mr. Gridley'e, kendisinden gelecek haberleri sabırsızlıkla beklediğini, çalıştığı bölgede kaybettiği arkadaşlarının kendi ruh dünyasında nasıl derin izler bıraktığını anlatmaktadır. Bunun ardından Mrs. Gridley'e yazdığı diğer mektupta, Amerika'dan ayrılırken neden acele davranıp onlarla görüşemediğini yazar. Mr. Gridley'e yazılan bir sonraki mektupta bölge ve burada yürütülen faaliyetler ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Mr. Gridley'e yazdığı bir diğer mektubunda (Grant, 1847: s. 139-141), bölgeye yaptığı gezilerden dördüncüsünü gerçekleştirdiğini ve bu yüzden yeniden dağlarda vakit geçirmeye başladığını, yaptığı incelemeler sonucunda bir istasyon açmaya karar verdiğini belirtmektedir. Asheta'da ilk misyoner evinin taşını koyduğunu, ayrıca küçük çaplı bir okul açma çalışmalarına da başladığını belirtmektedir. Ama bütün bu çalışmalarda yardıma ihtiyacı olduğunu da sözlerine eklemektedir. Bu arada kaleme aldığı kitaba dair görüşlerini aktaran ve bazı konularda eleştiriler yapan Mr. Robinson'a bir cevap yazması gerektiğini, ancak bunun için zaman bulmakta bazı sıkıntıları olduğunu yazmaktadır.

Çalışmada Mr. Gridley'e yazılan dört kısa mektuptan birincisinde (Grant, 1847: s. 144-145) bölgede görev yapan misyonerlerin yer değişiklikleri ile ilgili bilgi verilmektedir. Devamında yer alan mektuplarda (Grant, 1847: s. 145-147) da benzer konulardan bahsedildikten sonra *Kayıp Kabileler* kitabı hakkında Mr. Robinson'un hatalı bilgiler, kronoloji ve tarih konuları üzerine yoğunlaşan eleştirilerine devam ettiğini, konuyla ilgili sessiz kalmak veya cevap verme konusunda tereddütte kaldığını belirtmektedir. Bunun ardından kaleme aldığı diğer mektubunda (Grant, 1847: s. 147-148) Mr. Gridley'e, bir kış boyunca kendisine eşlik eden Mr. Abel K. Hinsdale'in (Grant, 1847: s. 149) ölümünü haber vermekte ve yeniden Mr. Lauri ile birlikte dağlara döneceğini belirtmektedir. Ayrıca sağlık durumunun iyi olmadığından bahsederken bölgede görev yapan diğer misyonerlerden Mr. Lauri'nin baş ağrısı çektiğini, Mrs. Lauri'nin, Mrs. Hansdale'in ve küçük oğullarının ise sağlık durumlarının iyi olduğunu yazmaktadır.

Takip eden mektupta (Grant, 1847: s. 156-161) iki konu üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi bölgede Nasturiler ve Kürtler çerçevesinde cereyan eden gelişmeler ile İslam'ın bölgedeki hâkimiyeti, ikincisi de Dr. Robinson'un kendi kitabı hakkında eleştirilerine cevap verme kararıdır. Bu mektupta ayrıca Mr. Perkins tarafından yazılan kitap hakkında da bilgi verir. Ancak kitabın künyesi ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur (Grant, 1847: s. 161-165). Buna ilave olarak, yine Rev. Gridley'e yazılan mektupta (Grant, 1847: s. 167-169) bölgede Kürtler tarafından Nasturilere

yapılan haksızlıklardan bahsedilirken, Amerikan Board tarafından kendisine verilen görevi, hayatını neden bu kadar çok tehlikeye soktuğunu sorgular. Bu mektubun arkasından Rev. Gridley, Rev. Anderson ve Dr. Hawes ile birlikte doğuya bir gezi yapar. Dr. Grant mektubunda (Grant, 1847: s. 167-169) bu gezi ile birlikte Rev. Gridley'in bölgeye bakışının nasıl değiştiği hakkında bazı değerlendirmeler yapmaktadır. Ayrıca ülkesine gitmek için yeni bir izin kullanıp kullanmama konusunu Dr. Anderson'a yazdığını ve ondan tavsiyeler aldığını da yazar. Rev. Gridley'e yazdığı son mektubunda (Grant, 1847: s. 169-171) da Dr. Anderson'un kendisine verdiği bir tavsiyeden bahseder. Sözü edilen kişi, ona çocukların bir süreliğine de olsa fiziki olarak babalarına ihtiyaç duyduklarını ve çalışma alanından bir süreliğine uzaklaşarak çocuklarına zaman ayırmasını salık verir. Ayrıca mektupta, dağlarda ortaya çıkan tifüs salgınından da söz edilir.

5. Sonuç

Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, 24 Nisan 1844 tarihinde Musul'da neticelenen otuz dört yıl, sekiz ay ve beş günlük yaşantısının yaklaşık üçte birini Nasturi Misyonu adına kendi isteği ile bölgede doktor misyoner olarak geçiren Dr. Asahel Grant'ın, bölge hakkında verdiği bilgiler günümüze iki ayrı kaynaktan ulaşmıştır. Bunlardan birincisi bölgede yürüttüğü faaliyetler hakkında 1840 yılına kadar tuttuğu ve daha sonra *The Nestorians or the Lost Tribes* adıyla kitaplaştırdığı günlükleri, ikincisi de bölgede kaldığı süre içinde büyük özlem duyduğu ülkesinde bıraktığı akrabaları ve arkadaşlarına yazdığı, annesinin isteği üzerine ölümünden sonra Rev. A. C. Lathrop tarafından derleme şeklinde kitap halinde *Memoir of Asahel Grant* adıyla yayımlanan mektupları.

Dr. Grant'ın bölge ile ilgili derlediği ve günümüze bıraktığı bilgiler sadece bu iki çalışma ile sınırlı değildir. 1840 yılında ülkesinde geçirdiği iznin ardından bölgeye bir yıl sonra dönüşü ile birlikte yeniden burada yaptığı çalışmalar hakkında bilgilerini günlüklerinde toplamış, bunları kitaplaştırma hazırlıklarına başladığı dönemde hastalanarak hayatını kaybetmiş ve bu çalışması yarım kalmıştır. Ortada olmayan bu çalışmanın varlığından, ölümü esnasında yanında yer alan ve kendisi de bölgede doktor misyoner olarak görev yapan Dr. Azariah Simith'in, Dr. Grant ölümünün ardından erkek kardeşi Ira Grant'a yazdığı mektuplar sayesinde haberdar olmaktadır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden ilk eserde Dr. Grant, Urmiye merkezli olmak üzere Hakkâri ve çevresinde yaşayan Nasturileri daha yakından tanımak amaçlı olarak yapılan çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu doğrultuda Dr. Grant'ın bölgeye yaptığı geziler ve bu geziler esnasında kaleme aldığı gözlem ve incelemeleri, bölgenin demografik yapısını oluşturan etnik unsurlar ve onların dikkat çekici özellikleri ile bölgenin tarihi coğrafyası, tarihi geçmişi gibi konularda da oldukça detaylı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca kitabın başlığından da anlaşılacağı gibi Grant'ın Nasturilere misyon çalışmasının ötesinde özel bir önem gösterdiği ve onları etnik bakımdan İsrailoğullarından kayıp bir kabile olarak göstermeye çalıştığı,

hatta eserinin ikinci kısmında bunu kanıtlamak için ayrıntılı bilgiler verdiği dikkat çekmektedir. Maceracı bir ruhla bir hayalin peşinden bölgeye geldiği anlaşılan Dr. Grant'ın "Nasturians and the Lost Tribes" adlı yapıtı ve bölgeden yazdığı mektupların yer aldığı "Memoir of Asahel Grant" adlı eserindeki bilgiler dikkate alındığında, gerek ilk eşinin kaybı, gerekse aile çevresinde ve arkadaş çevresinde yaşadığı kayıpların onun ruhunda derin yaralar açtığı anlaşılmaktadır. Ayrıca onun dini düşüncelerinin etkisiyle bu ve öbür dünya arasında kaldığı ve yapmış olduğu görevden dolayı sıla ve gurbet arasında sıkışıp kalmış bir ruhu onulmaz yollardan tedavi etmeye çalıştığı söylenebilir.

Sonuç olarak, her iki yapıt da Amerikan Board tarafından yürütülen faaliyetlerde özellikle Board bünyesinde görev yapanlardan beklentilerin neler olduğu yönündeki esasların tespit edilmesi, bölge halkının öncelikle kendi içlerindeki ilişki ağının ve diğer halklarla kurdukları ilişkilerin boyutu ve egemenlikleri altında yaşadıkları devletlere karşı sadakatlerinin hangi esaslar üzerine oturtulduğunun anlaşılması açısından oldukça dikkate değer ve aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Kaynakça

- Açıkses, E. (2003). *Amerikalıların Harput'taki Misyonerlik Faaliyetleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Anderson, R. (1872). *History of the Missions of the American Board of Commissioners for Foreign Mission to the Oriental Churches*, Boston: Vol. I-II.
- The One Hundred and Tenth Annual Report of the American Board of Commissioners for Foreign Missions*, (1920). Boston.
- Twenty-Fifth Annual Report of the American Board of Commissioners for Foreign Missions*, (1834). Boston.
- Aytaç, G. (1994). *Gezi Notları Seçkisi*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Dalyan, M. G. (2012). *XIX. Yüzyılda Amerikalı Misyonerlerin Hakkâri Günlüğü 1830-1870*. Ankara: Öncü Kitap.
- Eryılmaz, D. (2011). *Ermeni, Fransız ve Türk Literatürlerinde Anı Türü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- Grant, A. (1841). *The Nestorians and The Lost Tribes*, London: John Murray.
- Grant, A. (1847). *Memoir of Asahel Grant*, New York: Compiled by Rev. A. C. Lathrop.
- Grant, J. S. C. (1844). *A Memoir of Mrs. Judith S. Grant, Late Missionary to Persia*, New York.

- Parlatır, İ. v. dğr. (Haz.). (2007). *Güzel Yazılar - Gezi-Hatıra*, (Haz.) Ankara: 1. Baskı. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Haildi, M. & Ö. Feruh. (1968). *İslam Ülkelerindeki Misyonerlik ve Emperyalizm*, İstanbul: (çev.) O. Şekerci.
- Tamur, E. D. (2012) “Asahel Grant ve Nasturi Misyonu”, *Toplumsal Tarih*, S. 226, ss. 56-64.